

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่ทำวิจัย

สืบเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สามารถกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนของประเทศอย่างทั่วถึงได้ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยเน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมกระจุกตัวอยู่เฉพาะกรุงเทพมหานคร นับเป็นทั้งปัจจัยสำคัญที่ผลักดันและดึงดูดประชาชนในชนบทที่มีฐานะยากจนให้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานตาม แหล่งงานต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ในกรุงเทพมหานคร ประชาชนยากจนเหล่านี้หาที่อยู่อาศัยให้กับตนเองและครอบครัว โดยที่ส่วนหนึ่งซึ่งพอจะมีรายได้ทำการเช่าที่ดินแปลงเล็ก ๆ ปลุกที่อยู่อาศัยของตนเอง อีกส่วนหนึ่งก็ถูกรุกที่ดินส่วนบุคคลซึ่งมีทั้งที่ดินของรัฐและ เอกชนที่ทิ้งว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์ มาปลูกสร้างที่พักพิงชั่วคราวและขยายเพิ่มมากขึ้น โดยที่หน่วยงานของรัฐมิได้ยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือหรือควบคุมแต่อย่างใด เนื่องจากความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยและฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยแน่นอนของประชาชน เป็นเหตุให้ไม่มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนเองให้อยู่ในสภาพที่น่าดูและถูกสุขลักษณะ ประกอบกับการขาดแคลนสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ สภาพที่อยู่อาศัยเหล่านี้จึงมีสภาพเสื่อมโทรมลง มีสภาพแออัดและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค ซึ่งปัจจุบันได้เพิ่มจำนวนถึง 1020 แห่ง¹

ในระยะแรกที่รัฐเข้ามาดำเนินการแก้ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม กรมประชาสงเคราะห์ เป็นผู้รับผิดชอบเมื่อปี พ.ศ. 2483² ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 คณะปฏิวัติมีประกาศฉบับที่ 316 ให้จัดตั้งการเคหะแห่งชาติ โดยโอนกิจการเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เทศบาลกรุงเทพมหานคร กรมประชาสงเคราะห์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

¹ โสภณ พรโชคชัย, 1020 สลัม, หน้า 28.

² สุเทพ ดิลกอมรภค, "สลัม: ปัญหาและแนวทางแก้ไข", เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานพัฒนาที่อยู่อาศัย รุ่นที่ 10, (ก.ย.-พ.ย. 2526), หน้า 18-14.

เข้าไว้เป็นหน่วยงานเดียวกัน นโยบายในระยะของการเคหะแห่งชาติ มุ่งที่จะผลิตที่อยู่อาศัยในลักษณะอาคารสงเคราะห์แบบสร้างเสร็จสมบูรณ์สำหรับผู้มีรายได้น้อยให้มีจำนวนมากที่สุด คือ เฉลี่ยตามเป้าหมาย การเคหะแห่งชาติจะผลิตที่อยู่อาศัยปีละ 6,600 หน่วย³ แต่กลับปรากฏว่า กลุ่มที่เข้าอยู่อาศัยเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยปานกลางและปานกลางค่อนข้างสูง การเคหะแห่งชาติได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว โดยได้พยายามพัฒนาแนวคิดรูปแบบที่อยู่อาศัยในลักษณะต่าง ๆ เช่น วิธีการปรับปรุงชุมชน (Upgrading) และบ้านแบบสร้างบางส่วน (Sites and Services) แต่ก็ยังไม่สามารถลดจำนวนชุมชนแออัดเหล่านี้ลงได้ ในบางโครงการกลุ่มเป้าหมายก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่กำหนดไว้ (ผู้มีรายได้น้อยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน) กลายเป็นกลุ่มรายได้ปานกลางและค่อนข้างสูง นอกจากการจัดสร้างที่อยู่อาศัยโดยรัฐไม่ได้ผลโดยตรงแล้ว ยังเป็นเหตุให้ผู้มีรายได้น้อยประสบความลำบากมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการไล่รื้อจากที่ดินของเอกชนและรัฐบาล มีจำนวนรวมกันทั้งสิ้น 36,395 ครอบครัว จากจำนวน 193 ชุมชน⁴ โดยในจำนวนดังกล่าวมีจำนวนครอบครัวที่อาศัยในที่ดินของรัฐ 19,664 ครอบครัว จำนวน 104 ชุมชน ซึ่งเป็นจำนวนสูงที่สุด รองลงมาอาศัยอยู่ในที่ดินของเอกชน 13,530 ครอบครัว จำนวน 76 ชุมชน และที่ดินผสม 3201 ครอบครัวจากจำนวน 14 ชุมชน ทั้งนี้มีทั้งที่เช่าอยู่และที่บุกรุก

ชุมชนสลัมคลองเตยเป็นชุมชนบุกรุกที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ มีผู้มีรายได้น้อยอาศัยอยู่ประมาณ 31,656 คน หรือประมาณ 5,276 ครอบครัว ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้เกือบทั้งหมดอพยพมาจากชนบทเพื่อหางานทำ สภาพของชุมชนถูกปล่อยปละละเลยจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมและปัญหาต่างๆ มากมาย นอกจากปัญหาภายในชุมชนเองแล้ว ชุมชนสลัมคลองเตยก็กำลังประสบปัญหาการไล่รื้อจากการทำเรือแห่งประเทศไทย โดยอ้างเหตุผลเพื่อต้องการขยายท่าเรือให้สามารถรองรับการขยายในอนาคต

ในช่วงแรกของการดำเนินการ การทำเรือแห่งประเทศไทย ได้ขอความช่วยเหลือ

³ วิจิตรา บรียาสารคุณและคณะ, รายงานประกอบการศึกษาผลกระทบหลักสูตรการบริหารงานพัฒนาที่อยู่อาศัย รุ่นที่ 11, (2527), ก.ค.ช., หน้า 81.

⁴ การสำรวจโดยมูลนิธิดวงประทีป, (มี.ค. 2530).

จากการเคหะแห่งชาติ⁵ จัดสร้างอาคารสงเคราะห์แฟลต (จำนวน 1,126 หน่วยในปี พ.ศ. 2521 และ 972 หน่วยในปี พ.ศ. 2523) ขึ้น เพื่อให้ประชาชนในบริเวณสลัมคลองเตยขึ้นอยู่อาศัย สำหรับผู้ที่ไม่ต้องการอยู่แฟลต การเคหะแห่งชาติ ก็ได้จัดสร้างอาคารพร้อมที่ดินบริเวณชานเมืองไว้ให้แทน แต่กลับปรากฏว่าครอบครัวที่ขึ้นอยู่แฟลตจำนวนกว่าร้อยละ 70⁶ ได้ขายสิทธิ์ให้แก่ผู้มีรายได้ระดับกลางและสูงอยู่อาศัยในราคา 7,000-10,000 บาทต่อราย แล้วกลับลงมาอยู่ในบริเวณชุมชนเดิม นอกจากนี้การทำเรือแห่งประเทศไทยได้จัดทำผังแม่บทขึ้น โดยแบ่งพื้นที่ระหว่างแนวกำแพงของการทำเรือแห่งประเทศไทย และถนนอาจณรงค์ออกเป็น 3 บริเวณ (Area) และ 3 เขต (Zone) โดยกำหนดให้ย้ายประชาชนจำนวน 1,164 ครอบครัว ในบริเวณที่ 1 ซึ่งมีเนื้อที่ 70 ไร่ (ชุมชนลือค 12) และบางส่วนของบริเวณ 2 มาอยู่ในบริเวณ 3 ซึ่งมีเนื้อที่ 62.5 ไร่ พร้อมทั้งปรับปรุงพื้นที่ในเขตที่ 1, 2 และ 3 (ดูแผนที่ที่ 1)

จากแนวทาง (Alternatives) ในการแก้ปัญหาการไล่รื้อชุมชนแออัดต่าง ๆ ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ดินทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นการจัดหาชุมชนใหม่หรือจัดแบ่งพื้นที่ดินเดิม สำหรับแนวทางการให้เช่าที่ดินแปลงเล็ก ๆ ให้ชาวสลัมคลองเตยก็เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่ต้องผ่านขบวนการมากมายหลายขั้นตอน รวมถึงการจัดผังและการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องการความช่วยเหลือด้านวิชาการ เทคนิคการก่อสร้าง จากตัวอย่างชุมชนคลองเตยนี้ถือเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อโครงการอื่น ๆ ต่อไป

1.2 การพิจารณาเลือกชุมชนกรณีตัวอย่าง (Case Study)

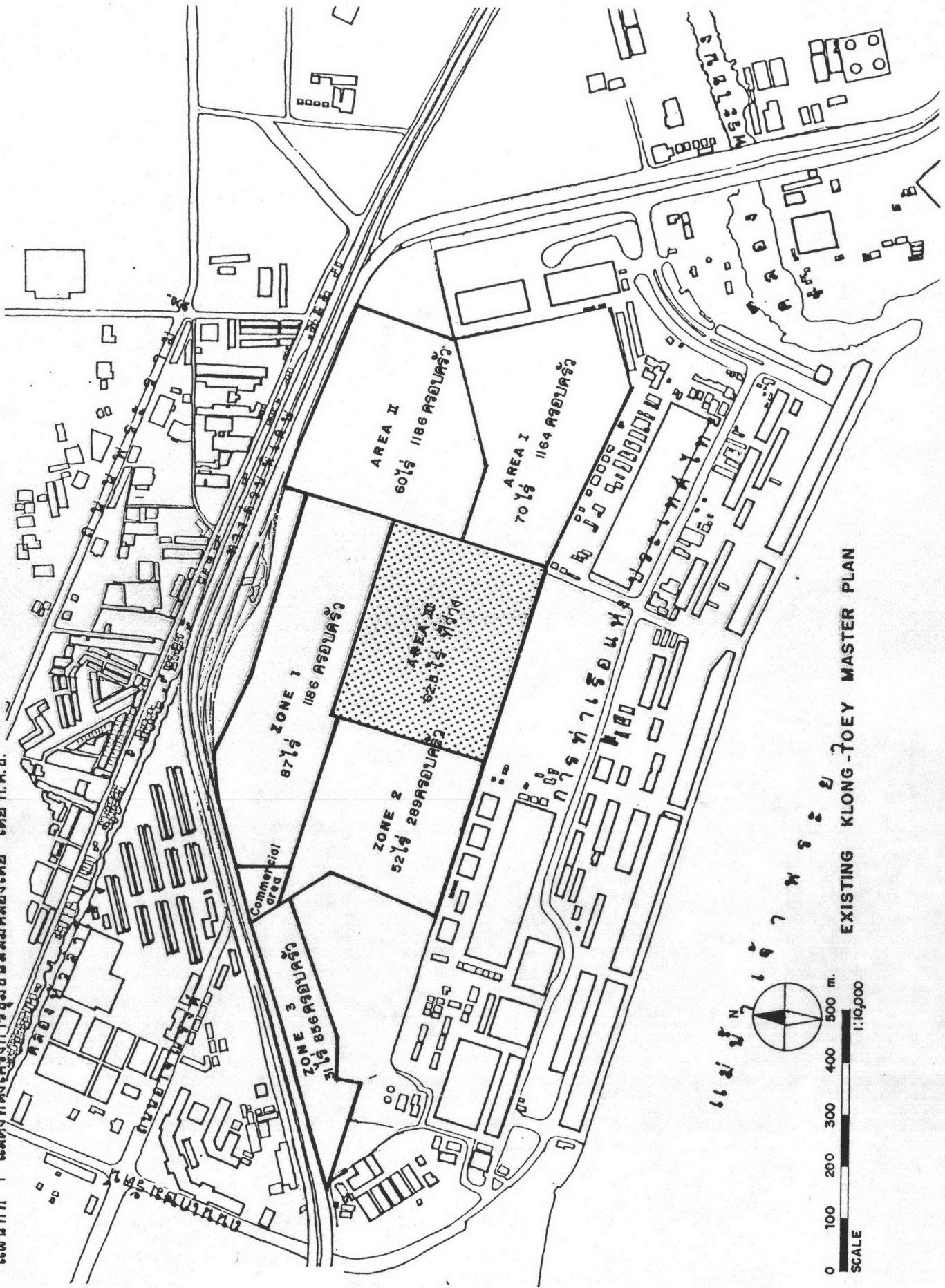
ด้วยความจำกัดด้านระยะเวลาและกำลังในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลทางด้านกายภาพของที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่สามารถรวบรวมได้ทุกชุมชน การคัดเลือกชุมชนซึ่งสามารถใช้เป็นตัวแทนของชุมชนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร จึงเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยพิจารณา ทั้งนี้ได้กำหนดหลักการในการพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างของประชากร (Demographic Structure)

⁵ กองส่งเสริมความมั่นคงการอยู่อาศัย, การปรับปรุงชุมชนแออัดคลองเตย (Relocation), (ก.ค.ช., 2529), หน้า 6.

⁶ อุดิน รพีพัฒน์และคณะ, สัมปัญหาและแนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร : อีรานุสรณ์การพิมพ์, 2525), หน้า 5.

แผนที่ที่ 1 แสดงที่ตั้งโครงการชุมชนสัมพันธ์คลองเตย โดย ก.ค.ช.

0 100 200 300 400 500 m.
SCALE 1:10,000

ทิศเหนือ

EXISTING KLONG-TOEY MASTER PLAN

โดยวิธีการเปรียบเทียบในเชิงสถิติ เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างที่สามารถใช้อธิบายสภาพสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพของชุมชนผู้มีรายได้ต่ำในกรุงเทพมหานครได้

ในการศึกษาเปรียบเทียบเบื้องต้น ได้พิจารณาเลือกชุมชนสลัม คลองเตย และชุมชนแออัดจำนวน 156 แห่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสำรวจโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ตามโครงการอาสาพัฒนาชุมชน เมื่อปี 2525 และอีกส่วนหนึ่งมาจากหนังสือ 1020 สลัม ซึ่งรวบรวมโดยโสภณ พรโชคชัย ดังมีรายละเอียดดังนี้ (ดูแผนภูมิที่ 1)

1.2.1 การเปรียบเทียบอายุและเพศของประชากร

จากแผนภูมิที่ 1 แสดงให้เห็นว่าลักษณะประชากรส่วนใหญ่ในวัยแรงงาน (20-30 ปี) เป็นจำนวนที่สูงที่สุดทั้งในส่วนของชุมชนคลองเตยและชุมชนแออัดต่าง ๆ ประชากรในวัยชรามีจำนวนน้อยที่สุด (50 ปีขึ้นไป) เช่นกัน

1.2.2 สถานภาพสมรส

ประชากรในชุมชนสลัมคลองเตยจำนวนร้อยละ 64.9 ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุดซึ่งมีสถานะคู่สมรสอยู่ด้วยกัน เช่นเดียวกันร้อยละ 52.6 ของชุมชนแออัดต่าง ๆ มีจำนวนสูงสุดเช่นกัน ในขณะที่สถานะแยกกันอยู่หรือ เป็นหม้ายมีจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 8 และ 5.07 ในชุมชนคลองเตยและชุมชนแออัดต่าง ๆ ตามลำดับ

1.2.3 ระดับรายได้ของครัวเรือน

หากพิจารณาจากแผนภูมิ พบว่ากลุ่มรายได้ระหว่างชุมชนคลองเตยและชุมชนแออัดต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกัน แต่ลักษณะของเส้นกราฟนั้นมีลักษณะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ จำนวนร้อยละ 86.8 ของชุมชนคลองเตยมีรายได้ระหว่าง 1,001-3,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่ชุมชนแออัดต่าง ๆ มีจำนวนร้อยละ 39.9 สำหรับกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดตั้งแต่ 4,001 บาทขึ้นไปมีจำนวนไม่แตกต่างกัน คือ มีจำนวนร้อยละ 4.2 และ 7.6 ตามลำดับ และกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดต่ำกว่า 1,001 ลงไป มีจำนวนร้อยละเพียง 2.8 และ 9.4 ตามลำดับเช่นกัน

1.2.4 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาของประชาชนผู้มีรายได้ต่ำ ส่วนใหญ่ยังคงมีระดับที่ค่อนข้างต่ำ เช่นเดียวกับชุมชนสลัมคลองเตยซึ่งมีจำนวนร้อยละ 67.4 ในขณะที่ชุมชนแออัดทั่วไปมีจำนวน

ร้อยละ 45 ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนที่น้อยกว่าแต่ก็เป็นจำนวนสูงสุดของกลุ่ม เช่นเดียวกับจำนวน ร้อยละ 29.4 และ 43.2 มีระดับการศึกษาตั้งแต่ ม.1 ขึ้นไปตามลำดับ

1.2.5 กลุ่มอาชีพ

เนื่องจากระดับการศึกษาของประชาชนในชุมชนแออัดต่าง ๆ ค่อนข้างต่ำ ปกติพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ว่างงานและไม่มีรายได้ กล่าวคือ จำนวนร้อยละ 48.5 และ 33.6 ในชุมชนสลัมคลองเตยและชุมชนแออัดต่าง ๆ ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มที่มีอาชีพค้าขาย อาชีพ อิสระ รับราชการ และรัฐวิสาหกิจ มีจำนวนร้อยละ 35.4 และ ร้อยละ 25.1 ตามลำดับ

กล่าวโดยสรุปจากแผนภูมิ เปรียบ เทียบชุมชนสลัมคลองเตยและชุมชนแออัด ต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร พบว่าโครงสร้างของประชากรโดยส่วนรวมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน และสามารถใช้เป็นตัวแทนของประชากร ในการนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปแนวรูปแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมืองได้

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวทางในการพิจารณากำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับ สภาวะเศรษฐกิจและสังคมของผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ตามชุมชนแออัด หรือแหล่งเสื่อมโทรม ต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ได้พิจารณาเลือก ชุมชนสลัมคลองเตย ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณ ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย เป็นกรณีศึกษา ดังมีรายละเอียดของวัตถุประสงค์ของ การวิจัยดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดในการพัฒนารูปแบบที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยทั้งในต่างประเทศ และในประเทศ โดยการวิเคราะห์

1.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการและแนวความคิดของรูปแบบที่อยู่อาศัย แต่ละรูปแบบ

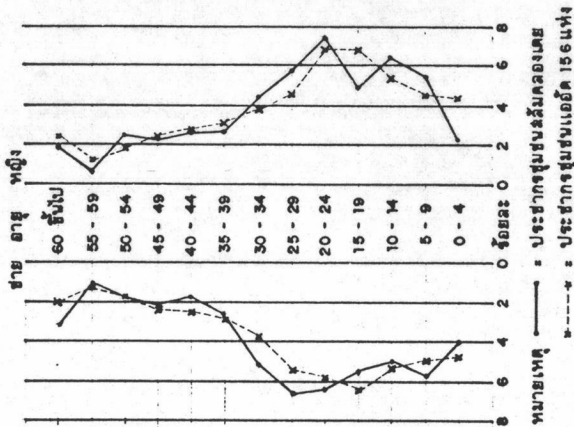
1.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัย ทั้งทางด้าน การวางผัง การใช้ที่ดิน รูปแบบบ้าน และการขยายตัว

1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการลงทุนในแต่ละรูปแบบและ

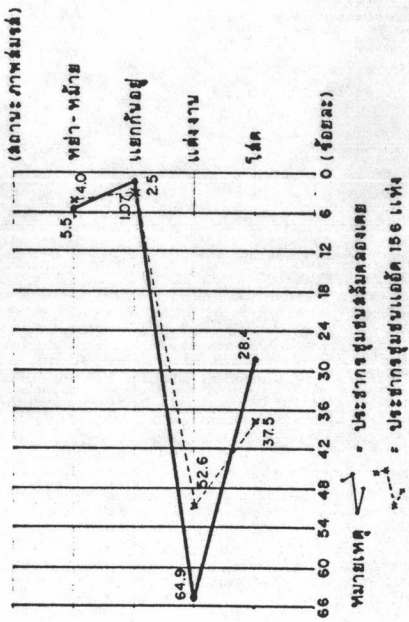
1.4 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ตลอดจนถึงการหา ความสัมพันธ์ของปัจจัย (factors) ต่าง ๆ

แผนภูมิที่ 1 แสดงลักษณะโครงสร้างประชากรชุมชนแออัดต่างๆ ใน กทม. และชุมชนคลองเตย

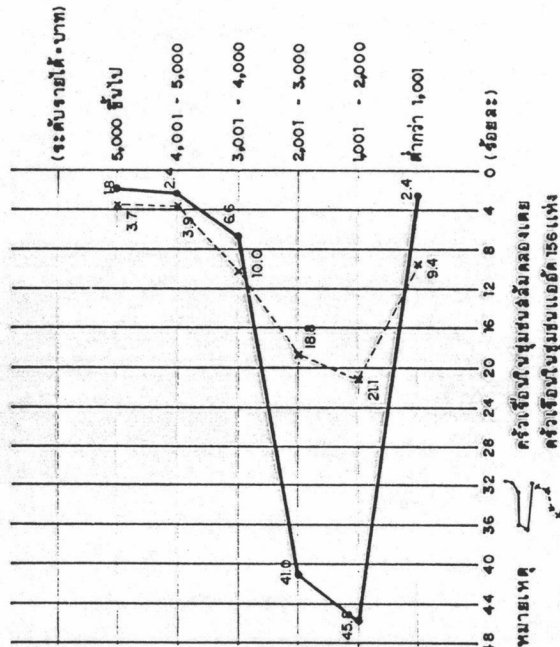
แผนภูมิ แสดงการเปรียบเทียบร้อยละของประชากร
จำแนกตามเพศ และอายุ

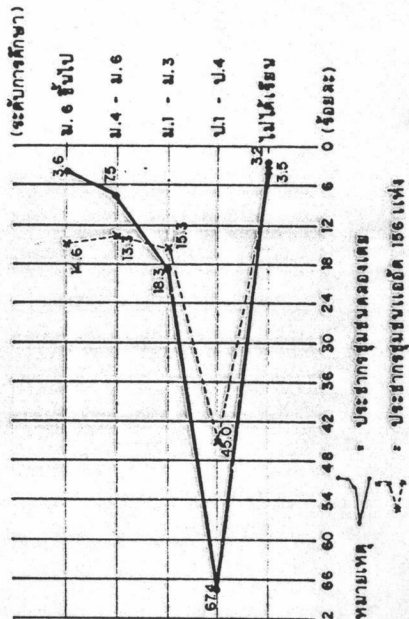
แผนภูมิ แสดงการเปรียบเทียบร้อยละของประชากร
จำแนกตามสถานภาพสมรส

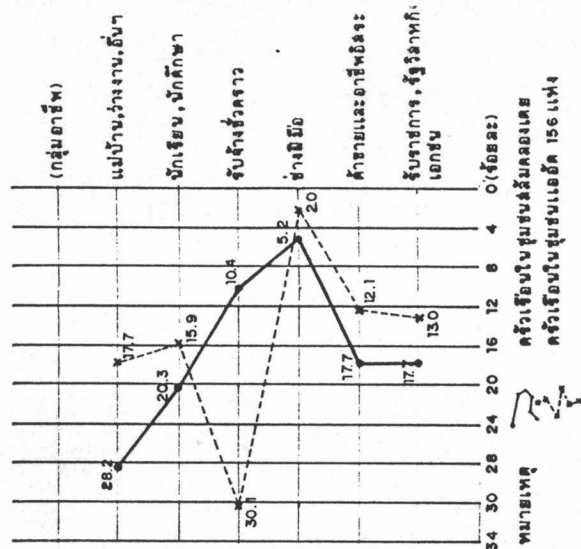
แผนภูมิ แสดงการเปรียบเทียบร้อยละของครัวเรือน
จำแนกตามกลุ่มรายได้เดือน

แผนภูมิ แสดงการเปรียบเทียบร้อยละของประชากร
จำแนกตามระดับการศึกษา

แผนภูมิ แสดงการเปรียบเทียบร้อยละของครัวเรือน
จำแนกตามกลุ่มอาชีพ

2. วิเคราะห์และสรุปแนวทางในการกำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัย ขนาดพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสม และองค์ประกอบพื้นฐานของชุมชน

3. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ ที่อยู่อาศัยของชุมชนสลัมคลองเตย รวมถึงทัศนะของผู้อยู่อาศัย เพื่อนำไปกำหนดแนวรูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมตามสถานะของประชาชน

4. นำตัวอย่างการจัดย้ายชุมชนเพื่อแก้ปัญหาการไล่รื้อ (Relocation) ที่คลองเตยมาเสนอการจัดรูปแบบกายภาพ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการจัดทำโครงการต่อไปในอนาคต โดยนำผลการศึกษาศึกษาเปรียบเทียบขั้นต้นมา เป็นแนวทางและกำหนดหลักการ เพื่อให้มีการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ซึ่งสรุปในลักษณะ

- 4.1 กำหนดความหนาแน่นที่เหมาะสม
- 4.2 กำหนดหาขนาดพื้นที่ที่ดินค่อนหน่วย
- 4.3 จัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและองค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นแก่ชุมชน
- 4.4 เสนอแนวทางการวางผังอาคารทั้งหมดในชุมชน ในลักษณะของ Maso Housing และ
- 4.5 เสนอมาตรการเสริม เพื่อยกระดับความมั่นคงในการอยู่อาศัย และมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้สามารถนำผลสรุปมาใช้ได้อย่างถูกต้องตามหัวข้อวิทยานิพนธ์ ซึ่ง เน้นการจัดที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ต่ำนี้กำหนดระดับรายได้ของประชาชนไว้ตั้งแต่ 5,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือนลงมา ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อยและน้อยที่สุด⁷

⁷ ในนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ (ต.ค. 2526) ได้กำหนดกลุ่มรายได้ของผู้มีรายได้น้อยไว้ 3 ระดับ คือ

- ผู้มีรายได้น้อยต่ำสุด (ระดับ ก) 3,000-4,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน
- ผู้มีรายได้น้อย ระดับ ข 4,001-5,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน
- ผู้มีรายได้น้อย ระดับ ค 5,001-7,000 บาท/เดือน/ครัวเรือน

สำหรับการออกแบบวางผังการใช้ที่ดินและรูปแบบที่อยู่อาศัยนั้น จะนำเสนอโครงการ บนที่ดิน 62.5 ไร่ ในลักษณะของ Preliminary Design Plan and Lay-out Plan

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้ เน้นการศึกษาในเรื่องแนวความคิดและการพัฒนาระบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยตามชุมชนแออัดต่าง ๆ ในเมือง ด้วยวิธีการประเมินผลจากงานวิจัย บทความ เอกสารทางวิชาการ โครงการที่ได้ดำเนินในอดีต และการตรวจสอบทัศนคติของประชาชนกลุ่ม ตัวอย่าง ทำให้ได้ข้อสรุปซึ่งสามารถนำไปใช้เป็น เครื่องมือในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายสนับสนุนให้มีการจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยให้ ถูกต้องตามความต้องการและสภาพสังคม เศรษฐกิจของประชาชน
2. ทำให้ทราบขั้นตอนและวิธีการดำเนินโครงการเคหะชุมชน โดยเฉพาะด้านการบริหารการเงินโครงการ ทั้งในส่วนของผู้ดำเนินโครงการ และในส่วนของประชาชน
3. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ที่ที่พักอาศัยของประชาชนผู้มีรายได้น้อย อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการออกแบบที่อยู่อาศัย และการใช้ที่ดินในเมืองซึ่งมีราคา แพงอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด
4. เพื่อเป็น เอกสารทางวิชาการและเป็นแนวทางให้มีการค้นคว้าวิจัยอย่าง กว้างขวางต่อไป

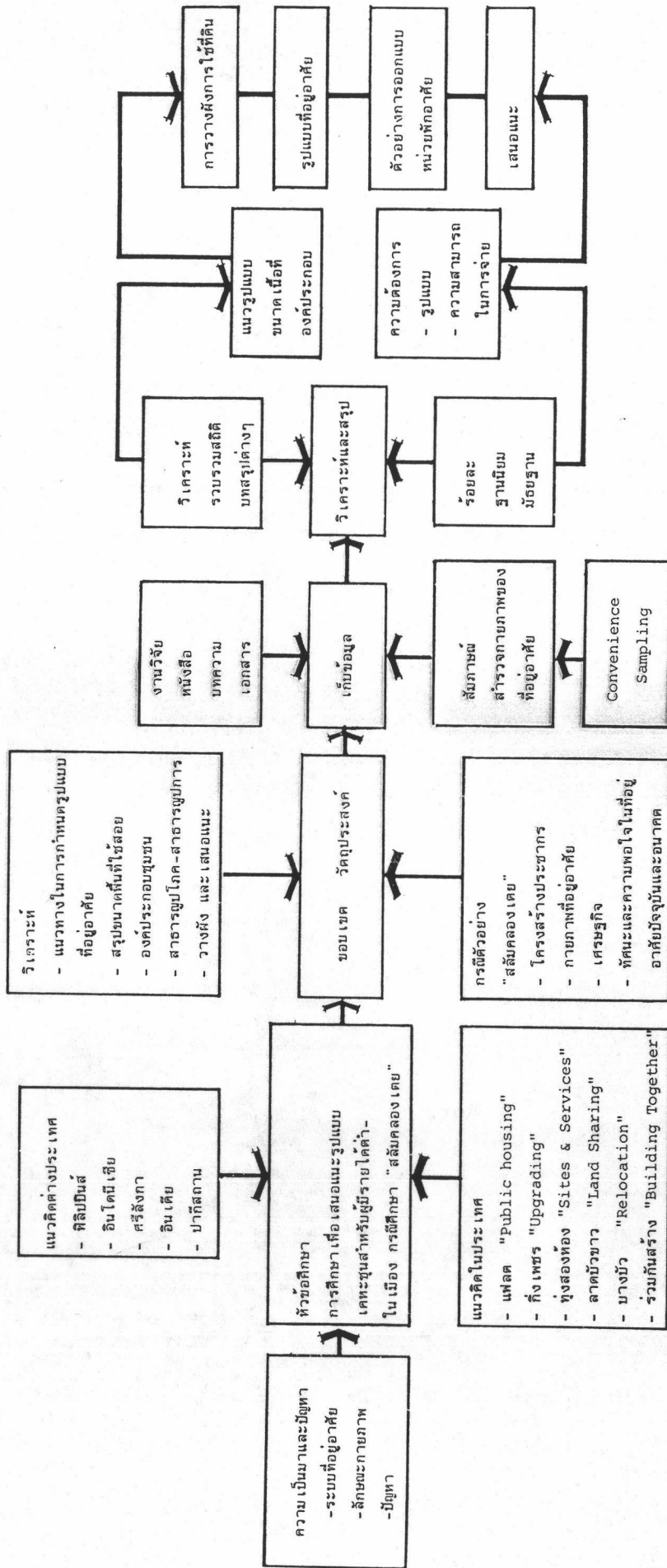
1.6 ความจำกัดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยรูปแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย มี เนื้อหาที่ครอบคลุมปัญหา ต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านสังคมและ เศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ผู้ทำวิจัยไม่สามารถวิเคราะห์ ปัญหาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันโดยละเอียดได้ โดยเฉพาะในเรื่องของโครงการตัวอย่าง ซึ่งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เสียส่วนใหญ่

ข้อจำกัดประการที่สอง คือ ข้อมูลทางด้าน เศรษฐกิจและกายภาพของที่อยู่อาศัย คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง สาเหตุเนื่องมาจาก

1. ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ตอบตามความเป็นจริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความไม่ แน่ใจในข้อมูลที่ให้ไป อาจจะมีผลกระทบทางด้านลบกับตนเอง ทั้งนี้อาจจะแก้ไขได้โดยวิธี

ตารางแสดงแผนการดำเนินงานวิจัย

ที่ว่าง	สาระในการศึกษา	วิธีการและแนวทางการดำเนินงาน	ผลการศึกษา

การสำรวจซ้ำ ๆ กันต่อเนื่องระยะหนึ่ง (โดยเฉพาะรายจ่ายประจำวัน)

2. ปัญหาลักษณะของที่อยู่อาศัยที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน ยากแก่การจดจำ ข้อมูลบางส่วนที่รวบรวมมาไม่สมบูรณ์ จำต้องคัดลอก ทำให้จำนวนตัวอย่างลดน้อยลง

1.7 วิธีการและขั้นตอนการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนคือ

1.7.1 การศึกษาเบื้องต้น

1.7.2 การสำรวจวิเคราะห์กรณีศึกษา และ

1.7.3 การวิเคราะห์และออกแบบผังชุมชน พร้อมทั้ง เสนอแนวทางในการกำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัย

1.7.1 การศึกษาเบื้องต้น

วัตถุประสงค์ในการศึกษาเบื้องต้นนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและแนวความคิดในการพัฒนารูปแบบที่อยู่อาศัยและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัย เป็นการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยต่าง ๆ บทความและหนังสือทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศ ข้อมูลที่ทำการศึกษาคือประกอบด้วยข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจของประชากร การลงทุน และลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัย

1.7.2 การสำรวจวิจัย (Benchmark Survey)

การศึกษานี้เป็นการศึกษาความต้องการและสำรวจรายละเอียดด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อที่จะใช้เป็น เครื่องมือสำคัญนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวทางในการพัฒนารูปแบบที่อยู่อาศัยในอดีต ขั้นตอนในการสำรวจวิจัยนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 2 ประเภท คือ

ก. การใช้แบบสอบถาม (Questionare)

ข. การลงสำรวจภาคสนาม (Measure Work)

ก. การใช้แบบสอบถาม (Questionare)

เพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ โครงสร้างของประชากรด้านสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนทัศนคติและความต้องการเกี่ยวกับขนาดและรูปแบบที่อยู่อาศัย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข. การลงสำรวจภาคสนาม (Measure Work)

เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการจำลองแบบแผน เพื่อใช้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างมิติและขนาดของพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ ตามสภาพที่แท้จริง (โดยธรรมชาติ) และที่จะเสนอให้ใหม่

การสุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากสภาพกายภาพของชุมชนที่สำรวจ (ชุมชนสลัมคลองเตย) มีลักษณะที่ค่อนข้างจะซับซ้อน ไม่เป็นระเบียบ การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้น จึงใช้วิธีการสุ่มแบบตามความสะดวก (Convenience Sampling)⁸

สำหรับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้น จำเป็นต้องอาศัยการนับจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในชุมชน และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เป็นร้อยละของจำนวนทั้งหมด จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายโดยกองลาดตระเวนทางอากาศ กองทัพอากาศ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 ปรากฏว่ามีด้วยกันทั้งสิ้นประมาณ 1874 หลังคาเรือน และจำนวนตัวอย่างที่จะสุ่มตามหนังสือสถิติและการวิจัย เบื้องต้นกำหนดไว้ประมาณร้อยละ 10 ของประชากร⁹ (ดูแผนที่ที่ 2)

1.7.3 การวิเคราะห์และออกแบบผังชุมชนพร้อม เสนอแนวทางในการกำหนดรูปแบบที่อยู่อาศัย

ในการกำหนดเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากร ดังนั้น สถิติที่ใช้จึง เป็นสถิติเบื้องต้นที่มีสูตรคิดคำนวณที่ไม่ซับซ้อน ได้แก่ ร้อยละ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และการวัดความแปรผันของข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ได้กำหนดตัวแปรหลัก ซึ่งได้แก่ กลุ่มรายได้ และตัวแปรตาม ซึ่งได้แก่ ระดับรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ใช้สอย ความสามารถในการจ่าย และความพอใจในขนาดพื้นที่ใช้สอย เป็นต้น โดยเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ในแต่ละกลุ่มรายได้

⁸ วันทนี ชูศิลป์, "สถิติและการวิจัยเบื้องต้น", (2525), หน้า 127.

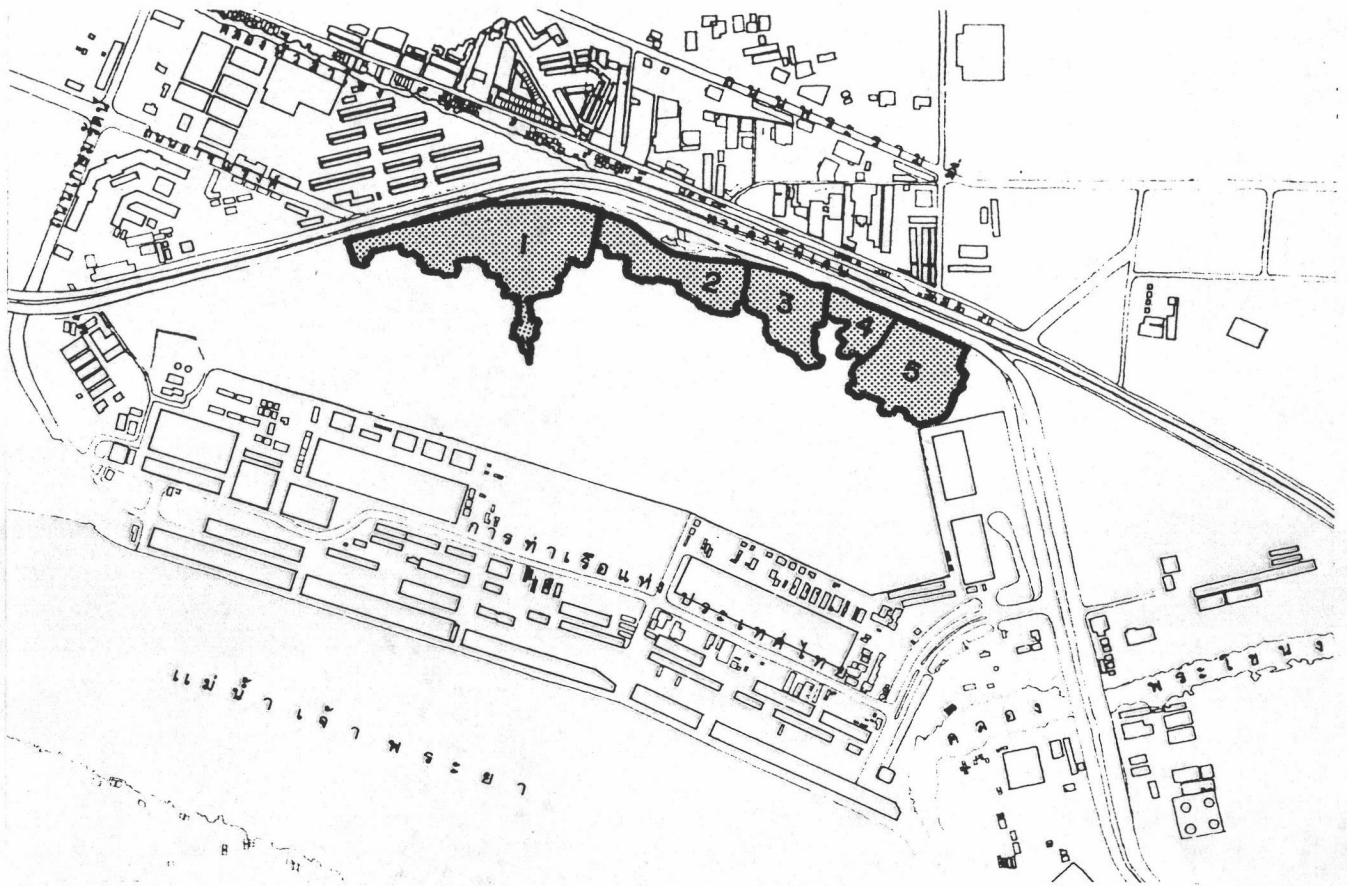
⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122.

ในการสรุปและเสนอแนะได้กำหนดวิธีการนำเสนอเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ
ส่วนที่ 1 เป็นการนำเสนอในเชิงพรรณนา โดยประมวลจากแนวความคิด
การพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบต่าง ๆ ในอดีต ประกอบกับทัศนะของผู้อยู่อาศัยที่ได้จากการสัมภาษณ์
และการสำรวจภาคสนาม

ส่วนที่ 2 เป็นการนำเสนอในลักษณะแผนภาพและแผนภูมิของกายภาพ
ที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินและการจัดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการสำหรับชุมชน

แผนที่ที่ 2 แสดงจำนวนหลังคาเรือนโดยประมาณ บริเวณที่ทำการสำรวจและสัมภาษณ์ชุมชนลุ่มคลองเตย

บริเวณ 1	จำนวน	730	หลัง
บริเวณ 2	จำนวน	340	หลัง
บริเวณ 3	จำนวน	206	หลัง
บริเวณ 4	จำนวน	178	หลัง
บริเวณ 5	จำนวน	420	หลัง
รวมทั้งสิ้นประมาณ		1,874	หลัง

RANDOM SAMPLING MAP